

تحلیلی بر شاخص ادراک فساد؛ تغییر روش محاسبه در سال ۲۰۱۲ بهاره عریانی، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

ایلنا

گسترش مفسد اقتصادی یکی از چالش های اصلی دولت ها است که توجه بسیاری از سیاستگذاران را به خود معطوف کرده است. فساد با بروز تناقض میان اهداف فردی و اجتماعی در اقتصاد پدید می آید. به عبارتی، فساد زمانی به وجود می آید که فعالان اقتصادی به دنبال کسب منافع شخصی به نقض قانون می پردازند. در یک تعریف محدود، فساد را می توان به صورت مجموعه ای از عملکردهای مبتنی بر رشوه و اخاذی دانست، حال آنکه در معنای گسترده تر آن، می توان ابعاد دیگری همچون رانت جویی، پولشویی و ... را نیز برای آن متصور شد که شناخت آن به رفع این معضل کمک شایان توجهی می کند. اهمیت این موضوع از آنجاست که بروز مظاهر فساد در اقتصاد با هزینه های متعددی همچون ایجاد اختلال در برنامه های توسعه، انحراف منابع از مصارف مولد، گسترش نابرابری های توزیعی و برهم زدن عملکرد معمول و شفاف بازارها و در نتیجه ایجاد شرایط عدم اطمینان برای سرمایه گذاران اشاره کرد. بدین روی و با توجه به اهمیت پایش مستمر فضای حاکم بر کشورهای جهان به لحاظ وضعیت فساد در آنها، سازمان شفافیت بین المللی از سال ۱۹۹۶ در قالب محاسبه «شاخص ادراک فساد» به این مهم مبادرت کرده است و برپایه آن، کشورها و مناطق مختلف را رتبه بندی می کند. شاخص مذکور که مبین تقاضای فساد می باشد، شاخصی ترکیبی مبتنی بر ادراک و نگرش تعدادی از تجار، تحلیلگران اقتصادی، سیاستمداران و مدیران بخش دولتی است که در آن میزان پرداخت و دریافت رشوه، میزان ارتکاب به اختلاس و جرایم مشابه از سوی مقامات سیاسی، مورد ارزیابی قرار می گیرد؛ به نحوی که، طبق نظر سازمان شفافیت بین المللی تنها موارد مرتبط با فساد مالی را در نظر می گیرد. تا سال جای (سال ۲۰۱۲)، امتیاز این شاخص بین ۰ تا ۱۰ قرار داشت؛ به نحوی که، بزرگتر بودن امتیاز به معنای پاک تر و سالم تر بودن کشور به شمار می رفت. با این حال مشکلاتی در خصوص عدم اطمینان به نتایج حاصل از این گونه امتیازدهی و رتبه بندی وجود داشت که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

عدم امکان مقایسه کشورهای مبنای امتیاز محاسبه شده در شاخص مذکور. در تبیین دقیق تر موضوع باید گفت که محاسبه شاخص مذکور بر پایه ادراک پاسخ دهندگان صورت می گیرد که به دلیل

تاثیرپذیری از محیط و تفسیرها و برداشت‌های کشورهای مختلف از مفهوم فساد و مصادیق آن، برای مقایسه کشورهای مختلف مناسب نمی‌باشد. چراکه در محاسبه امتیاز هر کشور باید ویژگی‌ها و شرایط اقتصادی - فرهنگی کشور، میزان مداخله دولت در اقتصاد، تفاوت‌های ساختاری کشورها و میزان ارتباط مردم با فعالان اقتصادی مطمح نظر قرار گیرد. بدیهی است که در این روش تنها می‌توان به مقایسه عملکرد یک کشور طی زمان پرداخت.

تغییر نمونه‌ها در هر سال. با توجه به آنکه همواره از نمونه مشخصی برای تبیین شرایط فساد کشورها نظرخواهی نمی‌شود، پایایی نتایج شاخص ادراک فساد کاهش یافته و فاقد قابلیت اجرای لازم می‌باشد.

در راستای رفع این مشکلات در سال ۲۰۱۲، روش محاسبه شاخص تغییر کرد. در روش جدید، پس از بررسی جامع و بهره‌مندی از نظرات مشاوره‌ای سازمان شفافیت بین‌المللی و با کمک متخصصان خارجی شاخص مذکور محاسبه می‌شود. حصول اطمینان از صحت محاسبات فوق بواسطه ارزیابی مستقل آماری صورت می‌گیرد. در واقع در روش جدید، از رویکردی استفاده می‌شود که ضمن افزایش شفافیت در نحوه ساخت شاخص، امکان ردیابی نحوه مقیاس‌دهی مجدد داده‌ها جهت لحاظ در این شاخص نیز فراهم می‌شود. دامنه امتیازدهی در شاخص نیز به محدوده ۰ تا ۱۰۰ تغییر یافت که مبین عدم امکان مقایسه نتایج گزارشات پیشین و گزارش سال ۲۰۱۲ می‌باشد.

در تبیین دقیق‌تر تمایز میان روش‌های جدید و قدیم محاسبه شاخص ادراک فساد می‌توان به این نکته اشاره کرد که پیشتر شاخص ادراک فساد بر مبنای برداشت از فساد در هر کشور / منطقه نسبت به سایر کشورها امتیازدهی شده و رتبه‌بندی می‌شد. چراکه، در آن از جایگاه رتبه‌ای هر کشور در هر منبع اطلاعاتی استفاده می‌شد؛ به‌نحوی که، رتبه کشورها به‌شدت به تغییرات رتبه کشورهای مجاور آن در شاخص مذکور بستگی داشت. از سال ۲۰۱۲ با استفاده از امتیازات خام از هر یک از منابع داده‌ها، شفافیت بیشتری در خصوص نحوه ساخت امتیاز فراهم شده و تحت این شرایط بررسی نحوه تغییرات طی زمان نیز امکان یافته است.